

Akademik Mirko Pejanović

Član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine /

Member of the Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina

mpejanovic@anubih.ba

pejanovicm@hotmail.com

UDK / UDC 94(497.6-18)"18/19"

Izvorni naučni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received: 12. 02. 2025.

Prihvaćeno / Accepted: 27. 05. 2026.

CENTRALNA BOSNA KAO REGIONALNO PODRUČJE SA GRADOM TRAVNIKOM U XIX I XX STOLJEĆU¹

CENTRAL BOSNIA AS A REGIONAL AREA WITH THE CITY OF TRAVNIK IN THE 19TH AND 20TH CENTURIES²

Sažetak:

U dolini Lašve su se tokom istorijske prošlosti oblikovala seoska i gradska naselja. Još od srednjeg vijeka Travnik predstavlja gradsko središte Centralne Bosne. Geografski položaj je pogodovao gradu Travniku da 150 godina bude vezirski grad a time i vojno-upravni centar Bosne u otomanskom vremenu (1699–1850. god). Od 60tih godina XIX stoljeća grad Travnik je imao status jednog od šest Sandžaka Bosne da bi u vremenu Austrougarske uprave bio centar travničkog okruga. U Kraljevini Jugoslaviji Travnik je imao status okruga do 1929. godine. U vremenu socijalističkog razvoja Bosne i Hercegovine Travnik je postao snažan industrijski centar i središte međuopštinskih institucija. Tokom ratnog vremena od 1992–1995. godine Travnik je središte okruga unutar koga se organizuju odbrambene, privredne i humanitarne aktivnosti. Od Vašingtonskog mirovnog sporazuma Travnik postaje središte Srednjobosanskog kantona. Kao multietničko područje Srednjobosanski kanton obuhvata općine: Travnik, Vitez, Busovača, Kiseljak, Donji Vakuf, Bugojno, Gornji Vakuf, Uskoplje, Jajce, Doboretiće, Fojnica, Novi Travnik, Kreševo. Srednjobosanski kanton je postao nosilac socijalnog, ekonomskog i kulturnog razvoja Centralne Bosne unutar Federacije Bosne i Hercegovine. Kao multietnički prostor, cjelina Centralne Bosne ima posebnu ulogu u očuvanju integriteta i multietničkog bića

¹ Tekst je izložen u obliku referata na naučnom skupu na temu: *Uloga travničke regije u reintegraciji Srednje Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju*, održanog u Travniku, 20. novembra 2024. godine.

² The text was presented in the form of a paper at the scientific conference *The Role of the Travnik Region in the Reintegration of Central Bosnia and Herzegovina into the European Union*, held in Travnik on 20 November 2024.

Bosne i Hercegovine. U autorskom referatu biće elaborirani najvažniji razvojni projekti srednjobosanskog kantona unutar procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju u postdejtonskom vremenu. Fokus će biti na razvojnim projektima u oblasti privrede sa osvrtom na inoulaganja kao i u oblasti saobraćaja, zdravstva, obrazovanja i kulture. Polazi se od stanovišta da se inovativnim projektima postiže napredak razvoja Centralne Bosne u svim poljima društvenog razvoja u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Grad Travnik kao sjedište Srednjobosanskog kantona ima poziciju gravitacionog centra u povezivanju zajedničkih interesa 12 opština na području Centralne Bosne.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Centralna Bosna, Grad Travnik, Srednjobosanski kanton, Vašingtonski mirovni sporazum, Evropska unija, evropski integracijski proces*

Summary:

In the Lašva Valley, rural and urban settlements have formed throughout history. Since the Middle Ages, Travnik has been the urban center of Central Bosnia. Its geographical position has allowed the city of Travnik to be a vizier's city for 150 years and thus the military-administrative center of Bosnia during the Ottoman period (1699–1850). From the 1860s, the city of Travnik had the status of one of the six Sanjaks of Bosnia, and during the Austro-Hungarian administration it was the center of the Travnik District. In the Kingdom of Yugoslavia, Travnik had the status of a district until 1929. During the socialist development of Bosnia and Herzegovina, Travnik became a strong industrial center and the center of inter-municipal institutions. During the war from 1992–1995, Travnik was the center of a district within which defense, economic, and humanitarian activities were organized. Since the Washington Peace Agreement, Travnik has become the center of the Central Bosnia Canton. As a multiethnic area, the Central Bosnia Canton includes the municipalities of: Travnik, Vitez, Busovača, Kiseljak, Donji Vakuf, Bugojno, Gornji Vakuf, Uskoplje, Jajce, Doboretiće, Fojnica, Novi Travnik, Kreševo. The Central Bosnia Canton has become the carrier of the social, economic, and cultural development of Central Bosnia within the Federation of Bosnia and Herzegovina. As a multiethnic area, the entirety of Central Bosnia has a special role in preserving the integrity and multiethnic nature of Bosnia and Herzegovina. The author's paper will elaborate on the most important development projects of the Central Bosnia Canton within the process of integration of Bosnia and Herzegovina into the European Union in the post-Dayton period. The focus will be on development projects in the field of economy with a focus on foreign investment as well as in the fields of transport, health, education and culture. The starting point is that innovative projects will achieve progress in the development of Central Bosnia in all fields of social development in the process of integration of Bosnia and Herzegovina into the European Union. The city of Travnik, as the seat of the Central Bosnia Canton, has the position of a gravitational center in connecting the common interests of 12 municipalities in the area of Central Bosnia.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, Central Bosnia, City of Travnik, Central Bosnia Canton, Washington Peace Agreement, European Union, European integration process*

1. Uvodni istorijski pristup

Grad Travnik je 150 godina bio vezirski grad, a time i vojno upravni centar Bosne u otomanskom vremenu (1699–1850. godine).³

Od 60tih godina XIX stoljeća, zapravo od 1865. godine Osmanska uprava je provela posljednje reforme i izvela novu teritorijalno-upravnu organizaciju Bosne. Tada je obrazovan jedinstven bosanski vilajet i podijeljen na sedam liva, okruga. Travnik je bio jedan od sedam okruga.⁴ Sedmi, Novopazarski Sandžak je izdvojen 1877. godine iz Bosanskog vilajeta.

Po dolasku Austro-Ugarske uprave 1878. godine u Bosnu i Hercegovinu zadržava se teritorijalno-upravna organizacija iz vremena Otomanske vladavine. Sandžaci (live) su preimenovane u okruge, tako da je Bosna i Hercegovina u vrijeme Austro-Ugarske vlasti imala šest okruga: Banja Luka, Bihać, Sarajevo, Donja Tuzla (zamijenila Zvornik), Mostar i Travnik.

Vrijedi naglasiti da je travnički okrug, po prvom popisu stanovništva koje je provela Austro-Ugarska 1879. godine, imao 184.404 stanovnika. Imao je više stanovnika od sarajevskog i bihaćkog okruga. Od mostarskog okruga, travnički je imao samo 50.000 stanovnika manje. Više stanovnika od travničkog okruga imali su banjalučki i tuzlanski okrug. U vremenu austrougarske uprave u Travniku započinje industrijska proizvodnja u preradi duvana i eksploataciji drvnog bogatstva.

Nakon Prvog svjetskog rata Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca je 1922. godine donijela Uredbu o podijeli zemlje na oblasti. Bosna i Hercegovina je na temelju člana 135 Ustava (Turski paragraf), unutar svojih istorijskih granica administrativno podijeljena na 6 oblasti: tuzlanska, sarajevska, mostarska, travnička, bihaćka, Vrbasko-banjalučka. Ovim je zadržana unutrašnja administrativna podjela Bosne i Hercegovine iz Austro-Ugarskog perioda.

Šestojanuarskom diktaturom Kralja Aleksandra od 6. januara 1929. godine ukinut je Vidovdanski ustav iz 1921. godine i Parlament.

³ Vidi šire: H. Kreševljaković i D. M. Korkut: Travnik u prošlosti 1464–1878., biblioteka Zavičajnog muzeja Travnik, br. 2, Travnik 1961. godine.

⁴ Elmir Sadiković: Evropa regija, Šahinpašić, Sarajevo 2014, str. 287 i 288.

Kralj je u oktobru 1929. godine proglasio **Zakon o nazivu i podijeli kraljevine na upravna područja**. Naziv zemlje je promijenjen u Kraljevinu Jugoslaviju, koja će namjesto 33 oblasti, biti podijeljena na devet banovina.⁵ Jedinstvena istorijska teritorija Bosne i Hercegovine biće podijeljena na četiri banovine: drinsku, primorsku, zetsku i vrbasku. Samo je Vrbaska banovina, sa sjedištem u Banja Luci, u svojoj cjelosti bila unutar Bosne i Hercegovine. Ostale tri banovine su obuhvatale istovremeno teritorije Bosne i Hercegovine i teritorije Srbije (Drinska banovina), teritorije Crne Gore (Zetska banovina) i teritoriju Hrvatske (Primorska banovina). Ovakvom teritorijalnom organizacijom, Bosna i Hercegovina je **izgubila svoju istorijsku teritorijalnu cjelovitost**. Ukidanje teritorijalne cjelovitosti Bosne i Hercegovine dobiće nove dimenzije usvajanjem **sporazuma Cvetković-Maček** 1939. godine. Tim sporazumom Bosna i Hercegovina je kao politička cjelina, podijeljena između srpske i hrvatske političke elite. Na temelju sporazuma Cvetković-Maček osnovana je Banovina Hrvatska sa sjedištem u Zagrebu, a u sastav Banovine Hrvatske je uključeno 13 srezova iz Bosne i Hercegovine. Uslijed izbijanja Drugog svjetskog rata, sporazum Cvetković-Maček nije dobio svoju istorijsku realizaciju.

U toku Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je postala glavno poprište partizanske antifašističke borbe. Na kraju Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je obnovila i uspostavila svoju modernu državnost. Sa svojim istorijskim granicama, Bosna i Hercegovina postaje federalna državna jedinica unutar Demokratske federativne Jugoslavije. Narodna skupština Federalne Bosne i Hercegovine 16. augusta 1945. godine donosi Zakon o teritorijalnoj podijeli federalne Bosne i Hercegovine na okruge i srezove i područja mjesnih odbora. Ovim Zakonom Bosna i Hercegovina je podijeljena na sedam okruga: sarajevski, hercegovački, banjalučki, travnički, bihaćki, dobojski i tuzlanski.⁶ Takođe je osnovano 77 srezova i 1280 područja mjesnih, narodnih odbora. Zakonom o administrativnoj podijeli iz 1949. godine, Narodna republika Bosna i Hercegovina podijeljena je na 4 oblasti: sarajevska, banjalučka, mostarska i tuzlanska. Oblasti su podijeljene na srezove.

Ustavom Bosne i Hercegovine od 1963. godine uvodi se komunalni sistem i teritorijalna organizacija Bosne i Hercegovine sa 15 srezova. U toj organizaciji Travnik je središte sreza. Ukidanjem srezova 1966. godine, Travnik je

⁵ Banovine su imale nazive po rijekama: Vardarska (Skopje), Moravska (Niš), Dunavska (Novi Sad), Drinska (Sarajevo), Zetska (Cetinje), Primorska (Split), Savska (Zagreb), Dravska (Ljubljana), Vrbaska (Banjaluka). Vidi: Elmir Sadiković: Evropa regija, Šahinpašić, Sarajevo 2014, str. 294.

⁶ Vidi šire: Elmir Sadiković: Evropa regija, Šahinpašić, Sarajevo 2014, str. 298 i 299.

opštinsko sjedište i dio je međuopštinske saradnje na prostoru Centralne Bosne.

Početkom 90tih godina XX stoljeća Republika Bosna i Hercegovina se našla pred izazovom kako osigurati državno-pravni **status i budućnost Bosne i Hercegovine u procesu disolucije SFRJ**. Razvoj državnosti od Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine omogućio je demokratsko ispoljavanje volje građana na referendumu za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu 1992. godine. Na temelju međunarodnog priznanja Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je organizovalo odbrambeno-oslobodilački rat protiv nametnute vojne agresije od beogradskog Miloševićevog režima.

Tokom odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992–1995. Travnik je imao **status sjedišta okruga. Zakon o okruzima donijelo je Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine 8. augusta 1992. godine.**⁷ Okrug je definisan kao posebna društveno-politička zajednica. Okruzi su imali važnu ulogu u organizovanju privrede u uslovima rata, organizacije logistike za Oružane snage i zbrinjavanje izbjeglica i raseljenih osoba. Administracija okruga Travnik je imala važnu ulogu u prihvatu izbjeglica iz Bosanske krajine i u formiranju i djelovanju 7. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Na osnovu Vašingtonskog mirovnog sporazuma donesen je Ustav Federacije Bosne i Hercegovine u martu 1994. godine. Ovim sporazumom formirano je 10 kantona (županija) na području Federacije Bosne i Hercegovine. Prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Travnik je središte Srednjobosanskog kantona koji obuhvata 12 opština na području Centralne Bosne: Travnik, Novi Travnik, Vitez, Busovača, Kreševo, Kiseljak, Donji Vakuf, Dobretići, Fojnica, Jajce, Bugojno, Gornji Vakuf-Uskoplje.

Po svojoj etničkoj strukturi Srednjobosanski kanton/županija je mješovitog sastava. Po popisu stanovništva iz 2013. godine Srednjobosanski kanton čini hrvatsko i bošnjačko stanovništvo u odnosima 57,5% Bošnjaci, Hrvati 38,33 i Srbi 1,2%, kao i ostali 2,9%.

⁷ Vidi šire: Alija Tihić: Politički i ekonomski značaj okruga u odbrani Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995. godine, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka 4, Sarajevo maj 2000. godine, str. 70 i 71.

2. Organizacija kantonalne vlasti i socijalno-ekonomska i demografska struktura Srednjobosanskog kantona/županije

Na temelju Ustava Federacije, Srednjobosanski kanton je donio svoj Ustav. Po Ustavu Kantona najviši organ vlasti je Skupština kantona/županije. Skupština se bira na neposrednim izborima od građan u svih 12 opština/općina. Izvršni organ Skupštine je Vlada Kantona. Unutar kantona se formira više ministarstava.

Odlučivanje u Skupštini Kantona se odvija po demokratskom principu: vladajuća stranačka većina formira vladu i predlaže politiku i zakone. Opozicione stranke doprinose da se usvajaju politike razvoja od interesa za sve građane. U postratnom i postdejtonskom vremenu, putem izbora je osigurana smjenjivost izabranih zastupnika i vlade. U Skupštini Srednjobosanskog kantona, u dužem vremenu, funkcionirše koalicije HDZ i SDA. Iz vođstva vladajućih stranaka na kantonalnom nivou biran je jedan broj kadrova na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (predsjednici i dopredsjednici Federacije Bosne i Hercegovine).

Srednjobosanski kanton po popisu stanovništva 2013. godine ima 253.592 stanovnika. To čini 10,8% stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine. Od 2014. godine Srednjobosanski kanton bilježi pad broja stanovniška, tako da u 2019. godini broj stanovnika iznosi 249.879.⁸

Na području Kantona bilježi se negativni prirodni priraštaj stanovništva. Izuzetak čini općina Vitez. Vitez bilježi pozitivni prirodni priraštaj stanovništva.

Prema indeksu razvijenosti u Federaciji Srednjobosanski kanton zauzima 7 mjesto. U pogledu nivoa razvijenosti općina izdvaja se općina Vitez: Vitez ima najveći indeks razvijenosti i rangirana je na 20. mjestu rang liste općina u Federaciji za 2019. godinu. U odnosu na prosjek Federacije razvijenim općinama smatraju se: Vitez, Kreševo, Travnik, Novi Travnik, Kiseljak, Donji Vakuf, Bugojno i Busovača. Nedovoljno razvijenim općinama smatraju se općine: Gornji Vakuf-Uskoplje, Fojnica i Jajce. Općina Dobretići se smatra izrazito nerazvijenom općinom (mali broj stanovnika, neizgrađenost komunalne infrastrukture).⁹

U postdejtonskom vremenu, razvijeni su novi privredni subjekti. Broj privrednih subjekata u Srednjobosanskom kantonu u 2017. godini narastao je

⁸ Vidi: Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021–2027. godina, Srednjobosanski kanton, Travnik 2021, str. 17.

⁹ Ibid., str. 19.

na 12,545. U 2018. godini broj poslovnih subjekata je narastao na 12,967. U ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji, Srednjobosanski kanton učestvuje sa 9,27%. Sem u Dobretićima, u 11 opština/općina na području Kantona razvijene su poslovne zone: **ukupno 50 novih poslovnih zona**.¹⁰

Razvoj turizma bilježi blagi rast. Najviše turista dolazi iz Hrvatske, Saudijske Arabije i Slovenije. Od 2013. do 2019. godine Srednjobosanski kanton bilježi rast broja zaposlenih. U 2017. godini zaposlenost je dostigla **49.650 zaposlenih**, da bi u 2018. godini narasla na **50.957**, a u 2019. godini na **51.583**.¹¹ Najviše zaposlenih postignuto je u opštinama: Travnik, Vitez i Bugojno. Na evidencijama nezaposlenih u 2017. godini zabilježeno je 15.473 nezaposlenih. Na području Kantona nije izgrađena niti jedna moderna brza cesta koja bi povezala Travnik kao središte Srednjobosanskog kantona sa opštinama: Vitez, Busovača, Kiseljak na istoku, niti sa opštinama Donji Vakuf, Bugojno, Gornji Vakuf-Uskoplje na zapadu. U višedecenijskom trajanju nije riješeno pitanje izgradnje moderne saobraćajnice dolinom Lašve, zatim dolinom Vrbasa do Jajca i nadalje do Bihaća. Za povezanost Srednjobosanskog kantona sa Livnom, važna je modernizacija putnog pravca Travnik-Bugojno-Kupres-Livno.

3. Prirodni potencijali i ljudski resursi kao osnova za socijalno-ekonomski razvoj

Srednjobosanski kanton na svom području ima posebna vrijedna prirodna bogatstva: **zemljište, šume, vode i rudna bogatstva**. Takođe ima vrijedne ljudske resurse stečene u razvijenom **sistemu osnovnog i srednjeg obrazovanja**. Uz to postoji industrijska tradicija razvijana u metalnoj, tekstilnoj i drveno-prerađivačkoj industriji. Srednjoškolsko obrazovanje je organizovano u 25 srednjih škola.¹² Visokoškolske ustanove su razvijene kao privatni univerziteti. Mrežu ustanova zdravstvene zaštite čine: Bolnica Travnik i Opća bolnica Jajce, Bolnica za plućne bolesti Travnik, Opća bolnica Bugojno, Hrvatska bolnica dr. fra Mato Nikolić (Nova Bila).¹³ U svim opštinama osim u Dobretićima razvijeni su upravno-administrativni kapaciteti koji su u funkciji potreba građana i privrednih subjekata. Prirodna bogatstva podrazumijevaju nove vidove upravljanja i zaštite zbog opasnosti koju donose klimatske promjene. Uslovi za turizam i sportske manifestacije na Vlašiću, omogućuju nove projekte za turističko tržište šire regije.

¹⁰ Ibid., str. 24 i 25.

¹¹ Ibid., str. 34.

¹² Ibid., str. 48.

¹³ Ibid., str. 56.

4. Mogućnosti institucionalne reforme kantonalnih vlasti Srednjobosanskog kantona u procesu integracije u Evropsku uniju

Država Bosna i Hercegovina od 2008. godine ima Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji sa Komisijom Evropske unije što znači da je u ugovorno-institucionalnom odnosu u procesu integracije u Evropsku uniju. Ovaj Sporazum je stupio u realizaciju nakon njemačko-britanske inicijative 2015. godine. Tokom 2016. godine Bosna i Hercegovina je podnijela aplikaciju za članstvo u Evropsku uniju. Nakon toga je uslijedilo ispunjavanje upitnika sa 3000 i više pitanja. Potom se sporo odvijalo ispunjavanje uslova (14 uslova) za dobijanje statusa kandidata za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

Proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju ubrzan je tokom 2023. godine, uslijed opasnosti od geopolitičkih promjena u Evropi nakon ruske invazije na Ukrajinu 2022. godine.

Bosna i Hercegovina je tokom 2023. godine dobila status kandidata za članstvo u Evropsku uniju, a odluku za otvaranje pregovora dobila je u martu 2024. godine.

Svi nivoi vlasti od lokalnog preko kantonalnog i entitetskog, do državnog imaju važnu ulogu u izgradnji evropskih standarda i preuzimanju evropske pravne stečevine.

Tokom pregovora o članstvu Parlamentarna skupština će usvajati desetine i desetine novih zakona kojim će se preuzeti evropska pravna stečevina.

Skupštine kantona, a time i Skupština Srednjobosanskog kantona preuzimaće odredbe evropske pravne stečevine, koji se odnosi na zakonsku nadležnost kantona. U tom kontekstu, poželjno je, radi efikasnijeg odvijanja procesa evropskih integracija na području Srednjobosanskog kantona izvršiti institucionalne reforme i prilagodbe. Aktivnosti Skupštine i Vlade Srednjobosanskog kantona, u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju imaju svoj važan udio u cjelini odvijanja evropskog integracijskog procesa. U tom pogledu čini nam se veoma važnim neke od reformi i prilagodbi u institucionalnoj strukturi Srednjobosanskog kantona. Radi se o sljedećim inicijativama:

- **Uspostava ureda za preuzimanje evropske pravne stečevine:** u skladu sa zakonodavnim nadležnostima, kantonalni nivo vlasti preuzima iz zakona Bosne i Hercegovine evropsku pravnu stečevinu. Posebno su bitne one oblasti koje se zakonski implementiraju u vršenju vlasti u Kantonu. To su prevashodno oblast obrazovanja, zdravstva i

socijalne zaštite. Nadalje, to su oblasti upravljanja prirodnim bogatstvima i prostornog i ekonomskog planiranja;

- **Uspostava ministarstva za politiku regionalnog razvoja** i međuregionalne saradnje: jedna od važnih politika Evropske unije je regionalni razvoj i harmonizacija regionalnog razvoja. Zahvaljujući toj politici Evropske unije, mnoge zemlje su unaprijedile svoj ukupni ekonomski razvoj. Primjer za to su: Grčka, Irska, Portugal, Poljska, Španija. Srednjobosanski kanton, kao regionalno područje može oblikovati projekte za dobijanje podrške iz sredstava Evropske unije namijenjenih regionalnom razvoju. Ovi projekti mogu biti zasnovani na umreženoj saradnji, unutar euroregija;
- **Uspostava direkcije za izgradnju brzih cesta:** saobraćajno povezivanje Srednjobosanskog kantona sa gradovima i regijama u okruženju kao i sa zemljama Evropske unije postaje važan faktor ukupnog ekonomskog razvoja i napretka. Nužno je projektovati i graditi brze ceste od Travnika preko Viteza i Busovače do Kiseljaka. Zatim je potrebno graditi brzu cestu na pravcu Travnik-Donji Vakuf-Jajce (to je istovremeno dio magistralne saobraćajnice od Sarajeva do Bihaća). Još jedna saobraćajnica je važna a to je za povezivanje Travnika sa Livnom i dalje Splitom. U pitanju je zapravo brza cesta: Travnik-Novi Travnik-Bugojno-Kupres-Livno. Sredstva za brze ceste se mogu osigurati kao poticajna sredstva za ubrzan regionalni razvoj iz fondova Evropske unije;
- **Uspostava ministarstva za tehnološki razvoj i inostrana ulaganja:** stalne promjene u tehnološkom razvoju pretpostavljaju sinhronizaciju tehnološkog razvoja sa općim tendencijama u razvijenim zemljama Evropske unije. Sustizanje nivoa tehnološke razvijenosti zemalja Zapadne Evrope moguće je poticanjem inostranih investicija. Iskustvo razvoja metalne industrije sa inostranim ulaganjem u Travniku može se proširiti i na druge oblasti privrednog razvoja;
- **Uspostava ministarstva za demografski razvoj:** Srednjobosanski kanton ima pad u demografskom razvoju. Izdvaja se opština/općina Vitez. Da bi se u većini opština mogao postići prirodni priraštaj nužno je uvesti više mjera koje bi to omogućile. Jedna od važnijih mjera, mogla bi biti organizacija ministarstava za demografski razvoj. Unutar ministarstva bi se oblikovale politike i mjere za demografski rast. Dvije su mjere prioritete: rast zaposlenosti i materijalno finansijska podrška mladim porodicama za rađanje i odgoj djece kao i za rješavanje stambenog pitanja;
- **Uspostava fonda za održivost i razvoj općine Dobretići:** Opština Dobretići je izrazito nerazvijena jedinica lokalne samouprave. Formirana je uz međuentitetsku liniju po osnovu Dejtonskog mirovnog

sporazuma. Egzistira bez osnovnih privrednih, infrastrukturnih i demografskih uslova za održivost i razvoj. Finansijska sredstva za održivost i razvoj općine Dobretići osigurala bi se iz budžeta Srednjobosanskog kantona i iz budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za poticanje razvoja izrazito nerazvijenih općina. Sredstva fonda bi se usmjeravala za poduzetništvo, komunalnu infrastrukturu i poticanje prirodnog priraštaja (podrška mladim porodicama za rađanje djece).

Sa ovim institucionalnim reformama moguća je bolja prilagodba kantonalnih vlasti u odvijanju evropskog integracijskog procesa. Nova dinamika evropskog integracijskog procesa slijedi u okviru pregovora sa Evropskom unijom o otvorenim poglavljima. Pregovori će uslijediti u drugoj polovini 2025. godine.

5. Zaključak

Grad Travnik od svog nastanka u srednjovjekovnoj državi Bosni i Hercegovini, sve do savremenog doba ima geografsko društvenu poziciju urbanog i gravitacijskog središta Centralne Bosne.¹⁴ U vremenu otomanske uprave koja je u Bosni trajala preko četiri stoljeća, Grad Travnik je 150 godina bio vezirski grad, a time i vojno upravni centar Bosne.

Dolaskom Austrougarske u Bosnu, Grad Travnik kao središte jednog od šest sandžaka Bosanskog ejaleta, dobija poziciju sjedišta okruga. Prve oblike industrijalizacije Grad Travnik, sa okruženjem, dobija u vremenu Austrougarske vladavine.

Nakon Drugog svjetskog rata, Grad Travnik kao i cijelo područje Centralne Bosne, postiže snažan napredak u ekonomskom i socijalnom razvoju. Travnik postaje sjedište industrije obuće i tekstila. Novi Travnik i Bugojno postaju sjedište razvoja mašinske industrije, unutar šireg razvoja namjenske industrije u Bosni i Hercegovini. Značajni industrijski kapaciteti razvijanu su u Jajcu, Donjem Vakufu, Vitezu, Novoj Biloj.

U vremenu socijalističkog razvoja od 1945. do 1991. godine Grad Travnik je imao demografski rast. Po popisu stanovništva iz 1991. godine u Općini Travnik je živjelo 70.747 stanovnika. U urbanom jezgru Grada Travnika živjelo je 19.041 stanovnika. Ukupna struktura stanovništva urbanog središta

¹⁴ Vidi šire: Krešimir Papić: Travnik grad i regija, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1975, str. 333-339.

Grada Travnika imala je po popisu stanovništva iz 1991. godine: Hrvata 6.043; Muslimana (Bošnjaka) 7.737; Srba 2.131; Jugoslovena 2.800 i ostalih 694. I Grad Travnik i opštine u Srednjobosanskom kantonu imaju multietničku strukturu.

Kad je disolucija SFRJ došla u završnu fazu, Bosna i Hercegovina je 1992. godine provela referendum građana i dobila većinsku podršku (64% građana) za suvereni i nezavisni državnopravni status Bosne i Hercegovine. Na temelju demokratske volje građana Bosna i Hercegovina je do kraja 1992. godine dobila međunarodno priznanje 76 zemalja svijeta. Na tim postignućima Bosna i Hercegovina je u maju 1992. godine primljena u članstvo Organizacije Ujedinjenih nacija.

Miloševićev beogradski režim je bio protiv istorijskog prava Bosne i Hercegovine, da, kao i druge jugoslovenske republike na temelju odluka AVNOJ-a iz 1943. godine, ide putem suverenog i nezavisnog državnog razvoja. Nakon međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine u aprilu 1992. godine, Jugoslovenska Narodna Armija izvršila je vojnu agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Od aprila do septembra JNA je stavila pod svoju komandu 70% teritorije Bosne i Hercegovine.

Otpor i odbranu od agresije organizovalo je i vodilo multietničko Ratno predsjedništvo. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je u junu 1992. godine donijelo: *Platformu o djelovanju u ratnim uslovima*. Na temelju Platforme Predsjedništva ustrojena je Armija Republike Bosne i Hercegovine kao oružana sila. Postignuti uspjesi u odbrani Bosne i Hercegovine i pregovorima o miru na međunarodnim mirovnim konferencijama, doveli su do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine.

U cilju vođenja otpora i odbrane Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je svojom uredbom iz augusta 1992. godine formiralo okruge kao posebne društvenopolitičke jedinice za pitanja organizacije privrednog života, zbrinjavanja izbjeglica i logističke podrške jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Grad Travnik je postao administrativno sjedište okruga za travničko područje. U vršenju uloge okruga u vremenu agresije na Bosnu i Hercegovinu, travnički okrug je postao nosilac odbrane travničkog područja. **To se postiglo formiranjem Sedmog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine na početku 1993. godine.** Sedmi korpus će početkom 1994. godine ovladati Vlašičkim platoom i nastaviti oslobodilački poduhvat prema Zapadnoj Bosni i zajedno sa Petim korpusom i snagama Prvog i Drugog korpusa osloboditi veći broj gradova: Donji Vakuf, Kupres, Bosansku Krupu, Bosanski Petrovac, Ključ i Sanski Most.

Uspostavom Vašingtonskog mirovnog sporazuma 1994. godine zaustavljen je bošnjačko-hrvatski vojni sukob. U martu 1994. godine formirana je Federacija Bosne i Hercegovine sa deset (10) kantona. Za područje Centralne Bosne sa sjedištem u Travniku formiran je Srednjobosanski kanton. **Time je Grad Travnik dobio poziciju središta šireg prostora Centralne Bosne koga čini 12 opština:** Travnik, Novi Travnik, Bugojno, Jajce, Donji Vakuf, Gornji Vakuf-Uskoplje, Vitez, Busovača, Kiseljak, Kreševo, Dobretići i Fojnica.

U postdejtonskom vremenu od 1995. do 2024. godine Srednjobosanski kanton uspješno, sa svojom Skupštinom i Vladom, uspješno upravlja procesom ekonomsko-socijalnog i kulturnog razvoja Centralne Bosne.

Prostor Centralne Bosne ima značajna prirodna bogatstva: zemljište, šume, rijeke i rudna nalazišta. Zahvaljujući prirodnim bogatstvima i ljudskim resursima razvijena je privredna struktura i struktura obrazovanih i zdravstvenih institucija.

U naseljenim mjestima, u gradovima i selima na prostoru Centralne Bosne, žive dominantno građani bošnjačke i hrvatske nacionalnosti. **Po popisu stanovništva iz 2013. godine u Srednjobosanskom kantonu živi 57,5% Bošnjaka, 38,33% Hrvata.** Učešće Srba je 1,2% a ostalih 2,9%. Prema popisu stanovništva iz 2013. godine Srednjobosanski kanton ima ukupno **253.592 stanovnika.** To čini 10,8% stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine.

Na području Kantona bilježi se negativni prirodni priraštaj od 2014. godine. Od 12 opština, samo opština Vitez bilježi pozitivni prirodni priraštaj.

Naspram prosjeka razvijenosti opština u Federaciji Bosne i Hercegovine osam opština se u Srednjobosanskom kantonu smatraju razvijenim lokalnim zajednicama. Tri opštine se smatraju nerazvijenim, a opština Dobretić je izrazito nerazvijena.

Srednjobosanski kanton bilježi stalni rast zaposlenosti: u 2019. godini zaposleno je 51.583 stanovnika. Mreža srednjoškolskog obrazovanja je razvijena u 25 srednjih škola na području Kantona. U svim opštinama uspješno rade domovi zdravlja. Djeluju i posebne ustanove zdravstvene zaštite: Bolnica Travnik i Opća bolnica Jajce, Bolnica za plućne bolesti Travnik, Opća bolnica Bugojno i Hrvatska bolnica dr. Fra Mato Nikolić – Nova Bila.

Na prelazu druge u treću deceniju XXI stoljeća Bosna i Hercegovina je postigla nove iskorake u odvijanju procesa integracije u Evropsku uniju. Tokom 2023. godine Bosna i Hercegovina je dobila status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, a 2024. godine je dobila odluku o pregovorima za članstvo.

Odvijanje procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, posebno u završnoj fazi kad se kroz pregovore o otvorenim poglavljima preuzima evropska pravna stečevina podrazumijeva dinamizaciju svih nivoa vlasti.

Sa svojom skupštinom, vladom i upravom Srednjobosanski kanton ima važnu ulogu za pokretanje i odvijanje evropskog integracijskog procesa na svom području - na području Centralne Bosne. Odvijanje procesa integracije Bosne i Hercegovine u fazi pregovora o članstvu podrazumijeva niz reformi. **Te reforme obuhvataju i kantonalne vlasti. U tom kontekstu se iniciraju institucionalne reforme u cilju jačanja ukupnog kapaciteta vlasti Srednjobosanskog kantona.** Među reformama se izdvajaju one koje će omogućiti uspostavu ureda za preuzimanje evropske pravne stečevine. Kao poseban segment institucionalne reforme zagovara se uređenje tri nova ministarstava u strukturu vlasti Kantona. **To su ministarstvo za politiku regionalnog razvoja, ministarstvo za tehnološki razvoj i inostrana ulaganja i ministarstvo za demografski razvoj.** Da bi se unaprijedila izgradnja modernih saobraćajnica predviđa se uvođenje **Direkcije za izgradnju brzih cesta.**

U više institucionalnih reformi uvodi se i formiranje posebnog fonda za razvoj i održivost izrazito nerazvijene općine Dobretić.

Institucionalne reforme će zasigurno podići kapacitet vlasti Srednjobosanskog kantona u odvijanju procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

6. Literatura

1. Hamdija Kreševljaković: Stari bosanski gradovi, Godišnjak Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti N. R. Bosne i Hercegovine, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1953.
2. Hamdija Kreševljaković i Derviš M. Korkut: Travnik u prošlosti 1464–1878, Biblioteka Zavičajnog muzeja Travnik br. 2, Štamparija i knjigoveznica, Travnik 1961.
3. Ivo Komšić: Preživljena zemlja, Prometej, Zagreb 2006.
4. Krešimir Papić: Travnik grad i regija, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1975.
5. Mirko Pejanović: Bosna i Hercegovina - 30 godina od sticanja nezavisnosti, UMHS Sarajevo 2023.
6. M. Pejanović, J. Osmanković, E. Sadiković: Euroregije i Bosna i Hercegovina, Centar za razvoj lokalne i regionalne samouprave, Fakultet političkih nauka UNSA, Sarajevo 2010.
7. Elmir Sadiković: Evropa regija, TKD Šahinpašić, Sarajevo 2004.

8. Janko Duić: *Kronike travničke i dolačke*, Treće dopunjeno izdanje, Print – GS d.o.o. Travnik, 2018.
9. *Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021–2027. godina*, Srednjobosanski kanton 2021.
10. Alija Tihić: *Politički i ekonomski značaj okruga u odbrani Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995. godine*, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka 4, Sarajevo maj 2000. godine.